

CODI 22183 HISTÒRIA D'AL-ANDALUS

Prof. Miquel BARCELÓ I PERELLÓ

Programa

* PER QUÈ LA FORMACIÓ D'AL-ANDALUS ÉS UN PROBLEMA HISTORIOGRÀFIC?

- La suposada continuïtat: els senyors; les funcions fiscals i militars de les aristocràcies.
- La noció de transició cap a una "formació social islàmica".

Bibliografia: LÓPEZ PEREIRA, J.E., *Crónica mozárabe de 754. Edición crítica y traducción*, Zaragoza, 1980. ACIÉN, M., *Entre el Feudalismo y el Islam. 'Umar Ibn Hafsun en los historiadores, en las fuentes y en la historia*, Universidad de Jaén, 1994. FIERRO, M., "Cuatro preguntas en torno a Ibn Hafsun", *Al-Qantara*, XVI, 1996, p. 221-257; MANZANO, E., "Señores y emires: Familias aristocráticas y soberanía omeya en al-Andalus", *Cuadernos de Madinat al-Zahra'*, 3, 1991, p. 97-110, Córdoba. MANZANO, E., "El asentamiento y la organización de los yund-s sirios en al-Andalus", *Al-Qantara*, XIV-2, 1993, p. 327-359. MANZANO, E., 1994, "Nota crítica". *Hispania*, 188, 1994, p. 1139-1144.

* LA CONSTRUCCIÓ DE L'ORDRE POLÍTIC ESTATAL

- Processos de formació de dinasties antigues: Ibn Haldun; el cas dels Omeia; els idrissides; les dinasties andalusines de l'XI; els almoràvits.

Bibliografia: IBN HALDUN, *The Muqaddimah. An introduction to History*, trad. F. Rosenthal, 1967, London (hi ha traducció espanyola al FCE); LACOSTE, Y., *Ibn Khaldoun. Naissance de l'histoire. Passé du tiers-monde*, 1966, Maspéro, Paris. Traduit a l'espanyol com a *El nacimiento del Tercer Mundo: Ibn Jaldún*, Barcelona, 1971. RETAMERO, F., "El fulgor de poderes efímeros. La moneda en al-Andalus, s. VIII-XI", *VI Encuentro de Arqueología y Patrimonio. La arqueología del poder*, Salobreña, en premsa.

- La "conquesta" del 711: l'inici de l'organització fiscal d'al-Andalus; la construcció del *blad al-mahzan* omeia; els pactes; els estatuts fiscals.
- Qui eren els àrabs i els *imazighen*?

Bibliografía: SÁNCHEZ, M., "Apogeo y crisis del estado cordobés", *Historia de Andalucía*, I, Ed. Planeta, 1980, p. 189-355; BARCELÓ, M., "El islam hasta el siglo XV", *Enciclopèdia temàtica Planeta. Historia antiga y medieval*, Barcelona, 1974, p. 286-330. BARCELÓ, M., "La primerenca organització fiscal d'al-Andalus segons la "Crònica del 754" (95/713[4]-138/755)", *Faventia*, I, 1979, p. 231-261. BARCELÓ, M., 1984-1985, "Un estudio sobre la estructura fiscal y procedimientos contables del Emirato omeya de Córdoba (138-300/755-912) y del Califato (300-366/912-976)", *Acta Mediaevalia*, 5-6, p. 45-72. BARCELÓ, M., "Els *fulus* de Tanga de finals del segle IH./Vid.C., els pactes més antics i el cas de Mallorca i de Menorca: una revisió", *Gaceta Numismática*, 114, 1994, p. 5-18. BARCELÓ, M., "Correccions a "Els *fulus* de Tanga...", *Gaceta Numismática*, 115, 1994, p. 63-64. RETAMERO, F., "*Fulus* y moneda en Mallorca, Ibiza y Menorca antes del 290H./902d.C.", *Al-Qantara*, XVII, 1996, p. 151-167. LÓPEZ PEREIRA, J.E., *Crónica mozárabe de 754. Edición crítica y traducción*, Zaragoza, 1980; SHAW, B.D., "Autonomy and tribute: mountain and plain in Mauretania Tingitana", *Revue de l'Occident Musulman et de la Méditerranée*, 41-42, 1986, p. 66-89. CAMPS, G., *Berbères. Aux marges de l'histoire*, Éditions des Hésperides, 1980.

* LES DIMENSIONS DE L'ESTAT: LA MONEDA COM A MESURA

- Moneda i peces de moneda

Bibliografía: BARCELÓ, M., *ET AL.*, "*De moneta*. Notes crítiques sobre moneda, peces de moneda i historiadors", *Acta Numismàtica*, 12, 1982, p. 19-29. BARCELÓ, M., 1993 "Moneda fiscal y moneda feudal: una proposta de diferenciació", *Gaceta Numismática*, 111, p. 67-70. BARCELÓ, M.; RETAMERO, F., "From crops to coin. Which way back?", *Gaceta Numismática*, setembre 1996. HENNEQUIN, G., "De la monnaie antique à la monnaie musulmane", *Annales E.S.C.*, 1975, p. 890-899. HENNEQUIN, G., "Numismatique et monnaie pré-libérale: les limites d'un apport", *PACT*, 5, Strasbourg, 1981, p. 406-416. BOLIN, S., "Tax Money and Plough Money", *The Scandinavian Economic History Review*, II, 1, 1954, p. 3-21. RETAMERO, F., "Tadmekka, los taifas y los feudales. De nuevo sobre la moneda fiscal y la moneda feudal", *Confronto fra società feudale e non feudale nel Mediterraneo occidentale*, Roma, en premsa. RETAMERO, F., "El fulgor de poderes efímeros. La moneda en al-Andalus, s. VIII-XI", *VI Encuentro de Arqueología y Patrimonio. La arqueología del poder*, Salobreña, en premsa.

- Volums de producció monetària i distribució de les troballes:

- Emissions transicionals
- Les monedes llunyanes omeies.
- L'hiatus emiral
- La represa del s. X.
- Les emissions taifes.
- Les emissions almoràvits.

- Condicions de la presència de moneda: Ibn Hazm.

Bibliografía: BALAGUER, A.M., "Las emisiones transicionales árabe-musulmanas de Al-Andalus. Nueva síntesis", *I Jarique de Estudios Numismáticos Hispano-Árabes*, Zaragoza, 1988, p. 11-28. BALAGUER, A.M.; BARCELÓ, M.; CANTO, A., *Corpus de hallazgos monetarios andalusíes*, en premsa. BARCELÓ, M., "El hiato en las acuñaciones de oro en al-Andalus, 127-317/744(5)-929(30)", *Moneda y Crédito*, 1975, p. 33-71. BARCELÓ, M., "On coins in al-Andalus during the Umayyad Emirate", *Quaderni ticinesi di Numismatica e antichità classiche*, VIII, 1979, Lugano, p. 313-328. BARCELÓ, M., "Coins form afar? New evidence on coin production and fiscal administration practice in the late Umayyad caliphate", *Problems of medieval coinage in the Iberian area*, Santarém, 1988, p. 107-118. BARCELÓ, M., "'Rodes que giren dins el foc de l'infern' o per a què servia la moneda dels taifes?", *Rubartayr*, 0 (=Gaceta Numismática, 105-106, 1992), p. 15-23. CANTO, A., "Perforations in coins of the Andalusian Umayyad Caliphate: a form of demonetization?", *Problems of Medieval Coinage in the Iberian Area*, Aviés, 1986, p. 345-360. CANTO, A., "El período Omeya. El Emirato. La aparición de la tipología califal. Abd al-Rahman III: sus sucesores", *I Jarique de estudios numismáticos hispano-árabes*, Zaragoza, 1988, p. 29-42. CANTO, A.; CARDITO, L.; MARTÍNEZ, C., "La metrología del Califato de Córdoba: las emisiones de plata de las cecas de al-Andalus y Madinat al-Zahra en el periodo 321-399H./933-1008(9) d.C.", *Gaceta Numismática*, 94-95, 1989, p. 41-54. CANTO, A.; MARSAL, E., "On the metrology of the silver coinage of the Spanish Amirate", *Problems of Medieval Coinage in the Iberian Area*, Avilés, 1986, p. 167-180. CANTO, A.; PALOU, F.; TORTAJADA, B., "Volumes of production of dirhams in al-Andalus during the years A.H. 330 and A.H. 340 as calculated from die-link statistics", *Problems of Medieval Coinage in the Iberian Area*, Santarém, 1988, p. 91-98. RETAMERO, F., "Sobre els ocultaments de peces almoràvits", *II Jarique de numismàtica hispano-àrab*, Lleida, 1990, p. 221-242.

* L'ORDRE PAGÈS

- Immigració, assentaments i organització de la supervivència.
- Plantes, eines, terra, aigua.
- Les formes de transmissió del saber pagès o la difusió de tècniques.
- *Sarq* al-Andalus: un exemple de la complexitat del nou ordre pagès andalusí. *Husun* i alqueries; de com l'organització de la producció del menjar produeix noms: Bení Ajjar, Madyuna, Ait Irnaten; Ait Iraten; Ait Gellidasen; Ait Yetture , etc.
- Composició i volum del producte pagès.
- Un cas d'agricultura fiscalitzada: la vall del Guadalquivir segons el *Calendari de Còrdova* del segle X.
- L'abast del conflicte: estratègies de producció pageses i moneda a les Illes Orientals d'al-Andalus; ordre polític pagès i moneda; els mercats rurals.

Bibliografía: BARCELÓ, M. "El diseño de espacios irrigados en al-Andalus: Un enunciado de principios generales." *I Coloquio de Historia y Medio Físico. El agua en zonas áridas. Arqueología e historia*, VOL.I, Almería, 1989, pp.XV-XLV. BARCELÓ, M.; KIRCHNER, H. "*Husun* et établissements arabo-berbères de la Frontière Supérieure (zone de l'actuelle Catalogne) d'Al-Andalus", *Frontière et peuplement dans le monde méditerranéen au*

Moyen Age, Castrum, n.4, Roma-Madrid, 1992, p. 61-73. BARCELÓ, M. "Els Ayt Iraten i els Altres: Inmigració i assentaments berbers a Sharq al-Andalus", R. Francovich, E. Boldrini(Eds.): *Acculturazione e Mutamenti. Prospettive nell'archeologia medievale del Mediterraneo*. Florencia, 1995, p. 29-52. BARCELÓ, M., "De la congruencia y la homogeneidad de los espacios hidráulicos en Al-Andalus" *El agua en la agricultura de al-Andalus*, Granada, p.25-39, 1995. BARCELÓ, M. "Saber lo que es un espacio hidráulico y lo que no lo es o al-Andalus y los feudales". J.A.González Alcantud, A.Malpica Cuello (Coords.): *El agua. Mitos, ritos y realidades*, p. 240-254, Granada, 1995. ARGEMÍ,M;BARCELÓ,M;CRESSIER,P;KIRCHNER,H.;NAVARRO,C. "Glosario de términos hidráulicos." *El legado andalusí. El agua en la agricultura de al-Andalus*. Granada, 1995, p. 163-189. BARCELÓ, M.; KIRCHNER, H.; NAVARRO, C. *El agua que no duerme. Fundamentos de la arqueología hidráulica andalusí*, Granada, 1995. BARCELÓ, M. (Coord.) *El curs de les aigües. Treballs en curs sobre els pagesos de Yabisa (290-633H/902-1235dC)*. Consell Insular d'Eivissa i Formentera, en premsa. KIRCHNER, H. 1993, "Espais irrigats i assentaments andalusins a la vall de Bunyola (Mallorca)", *IV Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola*, vol.II, p. 517-523, Alacant. KIRCHNER, H. 1994, "Espais irrigats andalusins a la Serra de Tramuntana de Mallorca i la seva vinculació amb el poblament", *Afers*, 18, p. 313-336, Valencia. KIRCHNER, H. 1995-a, "Espacios irrigados de origen andalusí en la Sierra de Tramuntana de Mallorca. El caso de Coanegra". *I Congreso de Arqueología Peninsular*, Vol.VI, p. 351-359, Porto. KIRCHNER, H. 1995-b "Colonització de lo regne de Mallorques qui és dins la mar. La subversió feudal dels espais agraris andalusins a Mallorca", Ph. Sénac (Ed.): *Histoire et archeologie des terres catalanes au Moyen Age*, Perpignan. KIRCHNER, H. 1995-c, "Construir el agua. Irrigación y trabajo campesino en la Edad Media", *Arbor*, CLI, n. 593, p. 35-64. KIRCHNER, H. 1996, *La construcció de l'espai pagès a Mayurqa: les valls de Bunyola, Orient, Coanegra i Alaró*. Palma de Mallorca. KIRCHNER, H. en premsa-a, "Los Bani Furanik en las Islas Orientales de al-Andalus", a MALPICA, A. (Coord.): *De la sociedad islámica a la feudal. Veinte años de al-Andalus. Homenaje a Pierre Guichard*, Granada. KIRCHNER, H. en premsa-b, "Husun y alquerías campesinas en las Islas Orientales de Al-Andalus" a *L'incastellamento: confronto fra società feudale e non feudale nel Mediterraneo occidentale* Roma, 1994. KIRCHNER, H.; NAVARRO, C. 1993/1994, "Objetivos, métodos y práctica de la Arqueología Hidráulica" a *Archeologia Medievale*, XX, p. 121-150, Florència = *Arqueología y territorio medieval*, 1, p. 159-182. NAVARRO, C., "Los espacios irrigados rurales y el tamaño de sus poblaciones constructoras en al-Andalus: Liétor, un ejemplo", *Arqueologia Medieval*, 3, 1994, p. 163-178. NAVARRO, C., "El ma'yil de Liétor (Albacete): un sistema de terrazas irrigadas de origen andalusí en funcionamiento", *I Congreso de Arqueología Peninsular*. Actas VI, Porto, 1995, p.365-378. NAVARRO, C., "Fortificaciones y asentamientos andalusíes en la actual provincia de Albacete: un al-Andalus textualmente casi invisible", *L'incastellamento: confronto fra società feudale e non feudale nel Mediterraneo occidentale*, Roma, 1994, en premsa. GLICK, T.F., *Islamic and Christian Spain in the Early Middle Ages*, New Jersey, 1979 (hi ha traducció espanyola). GUARDIOLA, M.D., "Instrumental agrícola en los tratados andalusíes", *Ciencias de la naturaleza en al-Andalus*, I, CSIC, 1990, p. 107-150. GUARDIOLA, M.D., "Utilillaje de uso agrícola en los tratados andalusíes", *Ciencias de la naturaleza en al-Andalus*, II, CSIC, Madrid, 1992, p. 171-220. TRILLO, C., "Especies vegetales en el reino

de Granada, según el vocabulario de Pedro de Alcalá (siglos XV y XVI), p. 59-94. BENET, F., "Explosive markets: the berber highlands", POLANYI ET AL., ed., *Trade and Market in the Early Empires*, 1957 (hi ha traducció espanyola). SHAW, B.D., "Rural markets in North Africa and the political economy of the Roman Empire", *Antiquités africaines*, 17, 1981, p. 37-83. TROIN, J.-F., *Les souks marocains*, Edisud, Aix-en-Provence, 1975. RETAMERO, F., *Moneda i monedes àrabs a l'illa d'Eivissa*, Eivissa, 1995.

Bibliografia

Acién, M., "Poblamiento y fortificación en el sur de al-Andalus. La formación de un país de *husun*", *III Congreso de Arqueología Medieval Española*, t. I, Oviedo, 1989, p. 135-150.

Acién, M., "Sobre la función de los *husun* en el sur de al-Andalus. La fortificación en el califato", *Coloquio Hispano-Italiano de Arqueología Medieval*, Granada, 1992, p. 263-274.

Barceló, M., "Expedicions militars i projectes d'atac contra les Illes Orientals d'al-Andalus abans de la conquesta catalana (1229)", *Estudi General*, 1, 1981, p.97-107.

Barceló, M., *Sobre Mayurqa*, Palma de Mallorca, 1984.

Barceló, M., "Vespres de feudals. La societat de *sharq* al-Andalus just abans de la conquesta catalana", *La formació i expansió del feudalisme català*, Girona, 1985-86, pp.99-112.

Barceló, M., "Es pot saber per què les societats no feudals no van fer una transició cap al capitalisme?", *Manuscrits*, 4/5, 1987, pp.15-24.

Barceló, M., "El califa patente: el ceremonial omeya de Córdoba o la escenificació del poder", *Estructuras y formas de poder en la Historia*, Salamanca, 1991, pp. 51-73.

Barceló, M., "Por qué los historiadores académicos hablan de islamización en lugar de hablar de campesinos?", *Archeologia Medievale*, XIX, Florencia, 1992, pp.63-75.

Barceló, M., "Arqueologia hidràulica i arqueologia medieval: encara més consideracions des de les afores del medievalisme", *IV Congrès d'Arqueologia Medieval*, 1, Alacant, 1993, pp. 49-55.

Barceló, M., Kirchner, H., Lloró, J.M., Martí, R., Torres, J.M., *Arqueologia medieval. En las afueras del "medievalismo"*, Crítica, Barcelona, 1988.

Barceló, M., "Quina arqueologia per al-Andalus?", *II Coloquio Hispano-Italiano de Arqueologia Medieval*, Granada, 1992, p. 243-252.

Bazzana, A., et al., *Les châteaux ruraux d'al-Andalus. Histoire et archéologie des husun du sud-est de l'Espagne*, Madrid, 1988.

Chalmeta, P., "Concesiones territoriales en al-Andalus hasta la llegada de los almorávides", *Cuadernos de Historia*, VI, 1975.

Chalmeta, P., "Concessions territoriales dans al-Andalus: données inédites et rectifications", *Proceedings of the Ninth Congress of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants- 1978*, Leiden, 1981.

Glick, T.F., *From Muslim Fortress to Feudal Castle...*

Guichard, P., *Al-Andalus. Estructura antropológica de una sociedad islámica en Occidente*, Barcelona, 1976. Reimprès, amb pròleg d'A. Malpica, a Granada, 1995.

Guichard, P., *Les musulmans de Valence et la Reconquête (XIe-XIIIe siècles)*, 2 vols., Damas, 1990-1991.

Said, E.D., *Orientalism* (hi ha traducció catalana i espanyola)

Wickham, C., "The Other Transition: from the Ancient World to Feudalism", *Past and Present*, 103, 1984, p. 3-36.

Wickham, C., "The Uniqueness of the East", *Journal of Peasant Studies*, XII, 2-3, 1985, p. 166-196.